

γράμματα ὡς ἔχει καὶ χωρὶς, διὰ τοῦτο δοκεῖ σημαίνειν χωρὶς ὡς καὶ ἐν τῷ συνθέτῳ, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μέρη τοῦ συνθέτου ὀνόματος ἔχουσι τὴν φαντασίαν τῆς σημασίας· τὰ δὲ μέρη τοῦ ἀπλοῦ ὀνόματος οὔτε σημαίνουσιν, οὔτε φαντασίαν σημασίας ἔχουσιν.

Τὸ δὲ κατὰ συνθήκην.

f. 152^v Ἐπομένως ἐξηγεῖται τὸ ἕτερον μέρος τοῦ ὀρισμοῦ, τὸ κατὰ συνθήκην, καὶ ἐπιχειρεῖ διὰ τούτου τοῦ κανόνος, ὃς φησιν· Εἰ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον. Ἀλλὰ οἱ ψόφοι οἱ ἐγγράμματοι καὶ οἱ ἀγράμματοι εἰσὶν ἀντικείμενα· τὸ φύσει σημαίνειν καὶ θέσει εἰσὶν ἀντικείμενα· καὶ οἱ ἀγράμματοι ψόφοι ἡγουν αἱ τῶν θηρίων φωναὶ σημαίνουσι φύσει· αἱ ἐγγράμματοι ἄρα φωναὶ σημαίνουσι κατὰ συνθήκην· ἀλλὰ τὸ ὄνομα ἐστὶ φωνὴ ἐγγράμματος· τὸ ὄνομα ἄρα σημαίνει κατὰ συνθήκην. Τὸ δὲ γράμμα οὕτω δεῖ ἐπιέναι· τὸ δὲ κατὰ συνθήκην εἴρηται, ὅτι οὐδὲν τῶν ὀνομάτων ἐστὶ σημαντικὸν ἢ σύμβολον φύσει, ἀλλ' ὅταν γένηται, ὅταν δηλόνηται συντεθεῖ πρὸς τὸ σημαίνειν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Οὐ τοίνυν τὸ σημαίνειν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ κατὰ συνθήκην σημαίνειν χαρακτηριστικὸν ἐστὶ τοῦ ὀνόματος, καὶ διὰ τοῦτο τῷ σημαντικῇ τὸ κατὰ συνθήκην προσέθηκεν. Εἰ γὰρ τὸ ὄνομα ἐχαρακτηρίζετο τῷ σημαίνειν ἀπλῶς, ἦσαν ἂν καὶ οἱ τῶν θηρίων ψόφοι ὀνόματα· δηλοῦσι γάρ τι καὶ αὐτοί, οἷον ἡ τοῦ κυνὸς ὑλακὴ φίλων ἢ ἐχθρῶν παρουσίαν σημαίνει. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων τῶν ψόφων δηλονότι ἐστὶν ὄνομα· οὐ γὰρ δύναται σημαίνεσθαι γράμμασιν. Τὸ ἄρα ὄνομα οὐ σημαίνει φύσει, ἀλλὰ κατὰ συνθήκην.

Εἶπε δὲ οἱ ψόφοι τῶν θηρίων καὶ οὐχ αἱ φωναί, διότι τινὰ ζῶα οὐκ ἔχουσι φωνάς, ἐστερημένα θώρακος, ἀλλὰ μόνον ψόφοις τισὶ τὰ ἴδια πάθη φυσικῶς σημαίνουσι.

Τὸ δὲ κατὰ συνθήκην ἐνίοι μὲν ἐξηγοῦνται κατὰ συμφωνίαν καὶ κοινήν βούλησιν, ὡς ὅταν πολλοὶ συνελθόντες συνθῶνται πῶς δεῖ αὐτοὺς καλεῖν τὸν λίθον, ἢ τὸ ξύλον· οἱ δὲ ἐξηγοῦνται τὸ κατὰ συνθήκην κατὰ σύνθεσιν γραμμάτων, ἐκάτερον δὲ τούτων πρὸς τὸ φύσει ἀντίκειται, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀμφότερα καλῶς δοκεῖ λέγεσθαι.

Δεῖ μέντοι γε εἰδέναι, ὅτι περὶ τῶν ὀνομάτων διάφοροι γεγόνασι δόξαι. Οἱ μὲν γὰρ εἶπον τὰ ὀνόματα οὐδενὶ τρόπῳ φυσικῶς σημαίνειν, μηδὲ διαφέρειν εἰ τόδε τὸ πρᾶγμα τῷδε τῷ ὀνόματι· ἢ ἐκείνῳ σημανθείη.

f. 158 τὰ ὀνόματα φύσει μὲν οὐ σημαίνειν, ἕσον πρὸς τοῦτο ὅτι ἡ σημασία

8 ἀλλὰ: οὕτως BC
en interligne dans C

9 ἀγράμματοι καὶ οἱ ἐγγράμματοι BC

19 ἂν om A,

αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀπὸ φύσεως, ὡς ἐνταῦθα ὁ Ἀριστοτέλης βούλεται· φύσει δὲ πάλιν σημαίνειν, ὅσον πρὸς τοῦτο, ὅτι ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἢ τούτων λαμβάνεται σύστασις, ὡς ὁ Πλάτων ἤβουλετο. Οὐδὲ προσίσταται τῷ λόγῳ τὸ ἐν πρᾶγμα πολλὰς σημαίνεσθαι τοῖς ὀνόμασιν, διότι ἐνὸς πράγματος δύνανται πολλὰ ὁμοιωτάτα εἶναι, καὶ ὁμοίως ἐκ δια- 5 φέρων ἰδιοτήτων δύνανται ἐνὶ πράγματι πολλὰ καὶ διάφορα ὀνόματα ἐπιτίθεσθαι.

Τὸ δὲ οὐκ.

Ἐνταῦθα ἀποκλείει τινὰ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ὀνόματος, ἡγουν τὰ ἀόριστα καὶ τὰ πλάγια. Καὶ πρῶτον περὶ τῶν ἀόριστων φησὶν, ὅτι τὸ οὐκ ἄν- 10 θρωπος οὐκ ἔστιν ὄνομα· πᾶν γὰρ ὄνομα σημαίνει φύσιν τινὰ διωρισμένην, οἷον ὁ Σωκράτης· ἀλλὰ τὸ οὐκ ἄνθρωπος οὔτε διωρισμένην φύσιν, οὔτε διωρισμένον σημαίνει πρόσωπον· λαμβάνεται γὰρ ἀπὸ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις ἐπίσης κατὰ τε τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος λέγεται· ἔθεν καὶ τὸ οὐκ ἄνθρωπος ἀδιαφύρως δύναται λέγε- 15 σθαι κατὰ τε τοῦ μὴ ὄντος ἐν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει, ὡς ἐὰν λέγωμεν τὴν χίμαρα εἶναι οὐκ ἄνθρωπον, καὶ κατὰ τοῦ ὄντος ἐν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει, ὡς ὅταν λέγωμεν τὸν ἵππον εἶναι οὐκ ἄνθρωπον. Εἰ δὲ ἐπετίθετο τοῦτο τὸ ἀόριστον ὄνομα ἀπὸ τῆς στερήσεως, ἐζητεῖτο ἂν τὸ ὑποκείμενον ὑφαστῶς ἐν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει τοῦλάχιστον, ὡς ἔχει 20 ἐπὶ τοῦ οὐκ ἴσου, ὅπότεν λαμβάνηται ἀπὸ τῆς στερήσεως, καὶ ὑπάρχει ταῦτόν τὸ ἄνισον. Τότε γὰρ τὸ οὐκ ἴσον ὑποτίθῃσι τὴν ποσότητα ἐν τῇ τῶν πραγμάτων φύσει τυγχάνουσαν, ἥτις λέγεται εἶναι οὐκ ἴση· τὸ γὰρ ἄνισον ἀριθμὸν ἢ μέγεθος ἄνισον σημαίνει. Ἐπεὶ γοῦν καὶ τὸ οὐκ ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἀποφάσεως λαμβάνεται τε καὶ ἐπιτίθεται, δύναται καὶ 25 ἐπὶ τοῦ ὄντος καὶ ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος λέγεσθαι.

Ἄλλ' εἰ καὶ οὐκ ἔστιν ὄνομα τὸ οὐκ ἄνθρωπος διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, ὅμως σημαίνει κατὰ τρόπον ὄνοματος, ὑποκείσθαι καὶ κατηγορεῖσθαι δυνάμενον· καὶ εἰ μὴ ἔστιν ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ὑποκείμενον, ἀλλ' ἐν τῷ λόγῳ δύναται ὑποκείμενον εἶναι. Οὔτε τοίνυν ὄνομά 30 ἔστιν, οὔτε ὄνομα ἔχει· οὐ γὰρ ἰωνομάσθη μέχρι τοῦ νῦν ὑπὸ τινος κοινῶ ἰ. 153 ὀνόματι ἢ τοιαύτη ἰδιότης· οὔτε γὰρ λόγος ἐστὶ, διότι τὸ μέρος αὐτοῦ οὐ σημαίνει κεχωρισμένον, ὡσπερ οὐδὲ τῶν συνθέτων ὀνομάτων, μὴ ὅτι γε τῶν ἀπλῶν. Ὡσαύτως οὐδὲ ἀπόφασίς ἐστὶ, τουτέστιν ἀποφατικὸς λόγος, διότι ὁ λόγος εἰσάγει ἀπόφασιν καὶ κατάφασιν ὡς γένος αὐτῶν. Ἐπεὶ 35 τοίνυν οὐκ ἔστι λόγος, οὔτε ἀπόφασίς ἐστὶν. Οὐκ εἶπε δέ· οὔτε κατάφασις, διότι τοῦτο οὐδενὶ ἂν ἔδοξεν, εἰ γε τὸ οὐκ ἄνθρωπος ἀποφατικῶς λέγεται καὶ ἐκ τῆς ἀποφάσεως ἐπιτίθεται, ὡς εἴρηται. Ἄλλ' εἰ καὶ μηδεὶς τοῦτό, φησὶν, ὀνομάζει, ἡμεῖς ἐπιτιθέμεν αὐτῷ ὄνομα καὶ καλοῦμεν αὐτὸ ἀόριστον ὄνομα διὰ τὴν ἀοριστίαν τῆς σημασίας, ὡς εἴρηται. 40

Τὸ δὲ Φίλωνος.

Ἐπομένως ἀποκλείει τὰς τοῦ ὀνόματος πτώσεις τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ὀνόματος, λέγων ὅτι τὸ πλάγιον ὄνομα οὐκ ἔστιν ὄνομα ὅσον πρὸς τὸν λογικόν, καὶ τοῦτο δείκνυσιν οὕτως. Ἐκεῖνο μόνον ἔστιν ὄνομα ὅπερ δύναται
 6 συνιστᾶν ἀλήθειαν ἢ ψεῦδος μετὰ τοῦ ῥήματος ἐν τῷ λόγῳ· ἀλλὰ τὸ πλάγιον τοιοῦτον οὐκ ἔστιν· ἄρα, καὶ τὰ ἕξης. Δείκνυσι δὲ τὴν ἐλάττω διὰ παραδείγματος τοῦ Φίλωνος ἢ Φίλωνι.

Ἰστέον οὖν, ὅτι μόνη ἡ ὀρθή, ἣν καλοῦσιν οἱ Λατῖνοι ὀνομαστικὴν, ἔστιν ὄνομα· αἱ δὲ λοιπὴν πτώσεις οὐκ εἰσὶν ὀνόματα ἀρχοειδῶς· οὐδὲ
 10 γὰρ κατ' εὐθείαν σημαίνουσιν, ἀλλὰ πλαγίως· ὅθεν καὶ πλάγιοι λέγονται. Λέγονται δὲ πτώσεις, διότι πίπτουσιν ὡσανεὶ κατὰ τινα κλίσειν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, ὃ καλεῖται ὀρθὸν διὰ τὸ μὴ πίπτειν. Οἱ δὲ Στωϊκοί, οἷς καὶ οἱ γραμματικοὶ ἀκολουθοῦσι, καὶ τὴν εὐθείαν πῶσιν λέγουσι, διότι πίπτει, τουτέστι πρόεισιν ἀπὸ τῆς ἐνδοτέρας συνθέσεως τοῦ νοῦ· ἔστι
 15 μέντοι γε καὶ οὕτως εὐθεῖα πρὸς τὰς λοιπὰς πτώσεις· οὐδὲν γὰρ κωλύει πίπτειν τι οὕτω ὥστε καὶ πεσὸν ὀρθὸν ἴστασθαι, ὡσπερ ἡ μάχαιρα πίπτουσα τῷ ξύλῳ ἐμπήγνυται.

Ἄλλ' εἶποι τις ἂν· εἰ τὸ ἀόριστον καὶ ἡ πῶσις οὐκ εἰσὶν ὀνόματα, οὐ καλῶς ἀποδέδοται ὁ ὀρισμὸς τοῦ ὀνόματος, ὅς καὶ τούτοις ἀμφοτέροις
 20 ἀρμόττει.

Καὶ δεῖ λέγειν κατὰ Ἀμμώνιον, ὅτι πρότερον μὲν διωρίσατο τὸ ὄνομα, ὕστερον δὲ τὴν τοῦ ὀνόματος σημασίαν συνέλκει, χωρίζων ταῦτα ἀμφο-
 f. 154 τερα τοῦ ὀνόματος. Ἡ δεῖ λέγειν, καὶ ἰσως βέλτιον, ὅτι ὁ προτεθεὶς ὀρισμὸς οὐχ ἀπλῶς ἀρμόττει τούτοις· τὸ μὲν γὰρ ἀόριστον ὄνομα οὐδὲν
 25 διωρισμένον σημαίνει· ἡ δὲ πῶσις τοῦ ὀνόματος οὐ σημαίνει κατὰ πρῶ-
 τὴν συνθήκην τοῦ ὀνοματοθετοῦντος, ὡς εἴρηται.

Leçon III.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΤΡΙΤΗ.

Ῥῆμα δὲ ἔστι τὸ πρὸς σημαῖνον χρόνον.

Διορισάμενος περὶ τῆς μιᾶς καὶ πρώτης ὑλικῆς ἀρχῆς τῆς ἀποφάν-
 30 σεως, ὅλον τοῦ ὀνόματος, νῦν λέγει περὶ τῆς λοιπῆς, τουτέστι περὶ τοῦ ῥήματος, καὶ τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο. Πρῶτον μὲν γὰρ ὀρίζεται τὸ ῥῆμα καὶ ἐξηγεῖται τὸν ὀρισμὸν· δεύτερον, συμπεραίνει τι συμπέρασμα ἐν·
 „Τῷ αὐτῷ μὲν οὖν.“ Καὶ τὸ πρῶτον αὐθις διαιρεῖται εἰς τρία· πρῶ-
 35 τον μὲν γὰρ ὀρίζεται, εἶτα ἐξηγεῖται, εἶτα ἀφίστησι τινα ἀπὸ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ῥήματος, ἅπερ οὐκ εἰσὶ ῥήματα κατὰ τὸν λογικόν. Καὶ τὸ δεύτερον διχῶς, διότι πρῶτον σαφηνίζει ἐν μέρος τοῦ ὀρισμοῦ, εἶτα ἕτερον.

Εἰδικῶς δὲ οὕτω προχωρεῖ· πρῶτον, ὀρίζεται. Καὶ δεῖ εἰδέναι· ὅτι, συντομία χρώμενος, οὐ τίθησιν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ῥήματος ὅσα ἐστὶν αὐτῷ καὶ τῷ ὀνόματι κοινά, ὡς τὸ φωνή σημαντικῆ κατὰ συνθήκην, ἀφίεις ἡμῖν ταῦτα νοεῖν ἐκ τῶν ἐν τῷ ὀνόματι εἰρημένων. Διὰ τοῦτο καὶ προσσημαίνειν χρόνον εἶπεν, ἵγουν ἐπέκεινα τῶν ἄλλων τῶν πρὸς τὸ ὄνομα 6 κοινῶν· τοῦτο γὰρ σημαίνειν δεκεῖ διὰ τῆς πρὸς προθέσεως. Τίθησι δὲ τρία μέρη ἐν τῷ ὀρισμῷ τοῦ ῥήματος, ὧν τῷ μὲν πρώτῳ διακρίνει τὸ ῥῆμα τοῦ ὀνόματος· τὸ γὰρ ὄνομα σημαίνειν ἐλέγετο χρόνου χωρίς· τῷ δὲ δευτέρῳ διακρίνει τοῦ λόγου, καίτοι καὶ τοῦτο τὸ μέρος, τὸ μηδὲν σημαίνειν αὐτοῦ τὰ μέρη χωρίς, κοινόν ἐστὶν αὐτῷ πρὸς τὸ ὄνομα. Ὡφείλεν 10 οὖν καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων παραδραμεῖν τῶν κοινῶν· ἀλλὰ φησὶν ὁ Ἀμμώνιος, ὅτι ἐν τῷ ὀρισμῷ τοῦ ὀνόματος τοῦτο κεῖται πρὸς διάκρισιν τοῦ λόγου, ὅς ἐκ τῶν ὀνομάτων σύγκειται, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον. Ἐπεὶ δὲ τινὲς εἶσι λόγοι ἐκ ῥημάτων συγκείμενοι, ὡς τὸ περιπατεῖν κινεῖσθαί ἐστιν, ὡς ἂν ἀπὸ τούτων διακρίνη τὸ ῥῆμα, ἐδέησε τὴν διαφορὰν 15 ταύτην καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ τοῦ ῥήματος τίθεσθαι. Ἡ καὶ ἄλλως δυνατὸν λέγειν, ὅτι τὸ ῥῆμα σύλληψίν τινα δηλοῖ τοῦ νοῦ, ἐν ᾧ τελειοῦται ὁ λόγος ὁ σημαίνων τὸ ἀληθές, ἢ τὸ ψεῦδος. Ἐδέκει γοῦν μείζονα ἂν κοινωνίαν ἔχειν τὸ ῥῆμα πρὸς τὸν λόγον ὡς περ εἰδικὸν μέρος αὐτοῦ ἢ τὸ ὄνομα, ὅπερ ἐστὶν ἢ ὡς περ ὑλικὸν μέρος καὶ ὑποκείμενον ἐν τῷ λόγῳ. Ἐντεῦθεν i. 154 v δὲ δήλη καὶ ἡ τάξις τοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ ῥῆμα. Ὅθεν πρὸς τὸ εἰδέναι ταύτην τὴν πλάνην, ἣτις ἠκολούθησεν ἂν ἀπὸ τῆς δοκούσης ὁμοιότητος πρὸς τὸν λόγον, προσέθηκε τοῦτο τὸ μέρος. Τὸ δὲ τρίτον μέρος διακρίνει τὸ ῥῆμα οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς μετοχῆς, ἣτις σημαίνει μετὰ χρόνον. Ἔστι γάρ, φησί, σημεῖον αἰετῶν καθ' ἑτέρου 25 λεγομένων· τὰ γὰρ ὀνόματα καὶ αἱ μετοχαὶ δύνανται τίθεσθαι, ποτὲ μὲν ὡς ὑποκείμενα, ποτὲ δὲ ὡς κατηγορούμενα. Ἀλλὰ τὸ ῥῆμα αἰετῶν ἐστὶ κατηγορούμενον, λέγω δὲ τὸ ῥῆμα λαμβανόμενον εἰδικῶς, καθὸ ἢ τούτου σημασία πρὸς τὸ πρᾶγμα ἀναφέρεται· καθὸ γὰρ ὑλικῶς σημαίνει αὐτὴν τὴν φωνήν, ἣτις λαμβάνεται ὡς πρᾶγμα τι, πάντα τὰ μέρη τοῦ λόγου, εἴτε 30 ὀνόματα εἴτε ῥήματα, ἐν τῇ τοῦ ὀνόματος δυνάμει λαμβάνονται, κείμενα ὑλικῶς ἐν τῷ λόγῳ· οὕτω γὰρ λέγομεν, ὅτι τὸ τρέχειν κινεῖσθαί ἐστι, καὶ τὸ τρέχω ἐστὶ ῥῆμα, καὶ ἐστὶ τὸ τρέχειν καὶ τὸ τρέχω ὄνομα ὑλικῶς λαμβανόμενον, εἰ καὶ καθ' αὐτὸ ῥῆμά ἐστιν. Ἐντεῦθεν τοίνυν λύεται ἢ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τοῦ ὀρισμοῦ ἔνστασις ἀπὸ τῶν τοιούτων ῥημάτων, 35 ἃ πολλάκις ὑπόκεινται ἐν τῷ λόγῳ.

Δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι ἐν τῷ ῥήματι διπλῆ φύσις ἐστίν, διότι δύο τινά

6 πρὸς om B 8-7 δὲ τρία om B 14 τινὲς C 22 ἣτις ἦν ἀκολοίθη-
σεν ἂν A, ἦν est à effacer

είσιν ἐν τῷ ῥήματι, τό τε πρᾶγμα τοῦ ῥήματος καί ἡ σύνθεσις αὐτοῦ. Καί τὸ μὲν πρᾶγμα τοῦ ῥήματος ἐστὶν ἐνέργεια ἐν ἑαυτῇ καὶ ἀπολελυμένως θεωρουμένη· αὕτη δὲ ἡ ἐνέργεια, ἐπικλίνουσα ἢ ῥέπουσα πρὸς τὴν οὐσίαν, ἐστὶν ἡ σύνθεσις. Ταύτης τοίνυν τῆς διπλῆς φύσεως τοῦ ῥήματος ἄπτεται ἐνταῦθα ὁ Φιλόσοφος, τῆς μὲν προτέρας, ὅταν λέγη ῥῆμα εἶναι τὸ προσσημαῖνον χρόνον, οὐ μέρος οὐδὲν σημαίνει χωρὶς· ἐπειδὴ γὰρ τὸ ῥῆμά ἐστι καθ' αὐτὸ ἐνέργεια τίς ἐν ἑαυτῇ καὶ ἀπολελυμένως θεωρουμένη, καὶ ἡ ἐνέργεια ἐστὶ κίνησις, καὶ ὁ χρόνος ἐστὶ μέτρον κινήσεως, οὗ τούτου τὸ ῥῆμα, ὅσον καθ' ἑαυτὸ καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, σημαίνει μετὰ χρόνου. Τῆς δὲ δευτέρας φύσεως τοῦ ῥήματος ἄπτεται, ὅπότεν λέγη· „Καὶ ἐστὶν αἰεὶ τῶν καθ' ἑτέρου λεγομένων σημεῖον“· ὅπότεν γὰρ συντεθῆ, τῇ οὐσίᾳ, ὡς ἐν τῷ· Ἄνθρωπος τρέχει, | ἄνθρωπος νικᾷ, τότε σημαίνει τὸ ῥῆμα τὴν ἰδίαν ἐνέργειαν μετὰ τινος ῥοπῆς πρὸς τὴν οὐσίαν. Διαφέρει δὲ τὰ καθ' ἑτέρου λεγόμενα εἰς τε τὰ καθ' ὑποκειμένου καὶ τὰ ἐν ὑποκειμένῳ, τὰ τε οὐσιώδη δηλονότι καὶ τὰ ἐπίθετα, εἴτουν τὰ τε συνωνύμως καὶ παρωνύμως κατηγορούμενα.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δὲ δηλὰ εἰσιν καὶ ὅσα ὁ Φιλόσοφος φησὶν ἐξηγούμενος τὰ μέρη τοῦ ὀρισμοῦ.

Τὸ δὲ οὐχ ὑγιαίνει.

Ἰὺν ἀποσκευάζεται τὸ ἀόριστον ῥῆμα καὶ τὰς πτώσεις τοῦ ῥήματος ἀπὸ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ῥήματος, καὶ φησὶ πρῶτον περὶ τῶν ἀορίστων, ὅτι ταῦτα, εἰ καὶ χρόνον σημαίνει καὶ αἰεὶ κατὰ τινος λέγεται, ἀλλ' ὅμως διαφέρουσιν· οὐ γὰρ σημαίνουσιν εἰδικὴν ἐνέργειαν ἢ πάθος, μᾶλλον μὲν οὖν, πρὸ τοῦ σημαίνει ταύτην, ἀφιστῶσι καὶ ἀφαιροῦσι μὲν ὀρισμένην ἐνέργειαν ἢ πάθος, οὐδεμίαν δὲ τιθέασιν, ὡσπερ τὸ οὐχ ὑγιαίνει καὶ τὸ οὐ κἀμνει. Ταύτην δὲ τὴν διαφορὰν μέχρι τοῦ νῦν, φησὶν, οὐδεὶς ὠνόμασεν, εἴτουν τὴν ἰδιότητα τῶν τοιούτων ὀνομάτων κοινῶς οὐχ ὀρώμεν τυχοῦσαν ἐπωνυμίας· ἀλλ' εἰ καὶ μηδεὶς ταύτην ὠνόμασεν, ὠνομάσθω παρ' ἡμῶν ἀόριστον ῥῆμα, ὡσπερ πρότερον ἀόριστον ὄνομα, διότι κατηγορεῖται καὶ κατὰ τοῦ ὄντος καὶ κατὰ τοῦ μὴ ὄντος· καὶ γὰρ καὶ τὸ νοσοῦν οὐχ ὑγιαίνει, καὶ τὸ μὴ ὄν οὐχ ὑγιαίνει, οὔτε νοσεῖ.

Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὁ ὀρισμὸς τοῦ ῥήματος δύναται τούτοις ἀρμόττειν, εἰ καὶ μὴ εἰσὶ ῥήματα διὰ τὸ τὸν ὀρισμὸν ἐξηπλωμένως δεδύσθαι, καὶ κοινῶς λαμβανομένου τοῦ ῥήματος, καὶ μηδὲν ἄτοπον εἶναι τὸν οὕτω διδόμενον ὀρισμὸν ἐφαρμόζειν τινί, ὅπερ οὐκ ἐστὶ ταῦτὸν παντάπασι τῷ κυρίως ὀριστῷ. Ὅθεν καὶ τὸ ἀόριστον ῥῆμα οὐκ ἐστὶ κυρίως ῥῆμα συνεσταλμένον εἴτουν κυρίως λαμβανόμενον, διότι τὸ κυρίως ῥῆμα σημαίνει ὀρισμένην καὶ εἰδικὴν ἐνέργειαν ἢ πάθος· τοῦτο δὲ τὸ ἀόριστον, οὐ σημαῖνον οὕτως, ἐλλείπει τοῦ τελείου λόγου τοῦ ῥήματος· ἀλλ' ὅμως, διὰ

τὸ κοινωνεῖν πῆ τῷ ῥήματι ἐν τε τῷ σημαίνειν χρόνον δηλονότι καὶ κατηγορεῖσθαι, ῥήμα λέγεται ἀόριστον, διὰ μὲν τοῦ ῥήμα λέγεσθαι τῆς κοινωνίας ἐμφαινομένης, διὰ δὲ τοῦ ἀόριστου τῆς ἐλλείψεως δεικνυμένης καὶ τῆς πρὸς τὸ ῥήμα ἀνομοιότητος.

Ὁμοίως δέ.

f. 155 v

Νῦν ἀποσκευάζεται ἀπὸ τοῦ ῥήματος τοῦ ὀρισθέντος τὰς πτώσεις τοῦ ῥήματος, τουτέστιν ὅσα εἰσὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου καὶ τοῦ μέλλοντος ῥήματος, λέγων ὅτι τὰ ὑγιανεῖ καὶ ὑγιανεῖ οὐ ῥήματα λέγω, ἀλλὰ πτώσεις ῥήματος. Καὶ διαφέρουσι τοῦ ῥήματος, ὅτι τὸ μὲν ῥήμα τὸν παρόντα προσσημαίνει χρόνον, τὰ δὲ τὸν πέραν. Λέγει δὲ ἐπισεσημασμένως ¹⁰ τὸν παρόντα χρόνον, καὶ οὐχ ἀπλῶς τὸ παρὸν ἢ τὸ ἐνεστώς, ἵνα μὴ νοηθῆ τὸ ἐνεστώς τὸ ἀδιαίρετον, ὅπερ ἐστὶ τὸ νῦν καὶ τὸ ἀκαριαῖον· ἐν αὐτῷ γὰρ οὐκ ἔστι κίνησις οὐδὲ ἐνέργεια οὐδὲ πάθος· ἀλλὰ δεῖ λαμβάνειν τὸν ἐνεστώτα χρόνον, ὅστις μετρεῖ τὴν ἐνέργειαν ἀρξάμενην καὶ οὐπω ¹⁵ τελειωθείσαν ἐντελεχείᾳ. Ὁρθῶς δὲ τὰ σημαίνοντα τὸν πέραν χρόνον οὐκ εἰσὶ κυρίως ῥήματα· ἐπειδὴ γὰρ ῥήμα κυρίως ἐστὶ τὸ σημαῖνον τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν ἐνεργείᾳ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν ἀπλῶς, τὸ δὲ ποιεῖν καὶ πάσχειν ἐν τῷ παρεληλυθότι καὶ τῷ μέλλοντι οὐκ ἔστιν ἀπλῶς ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν, ἀλλὰ πῆ καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν ἐνεστώτα χρόνον ἀναφορᾷ, διὰ τοῦτο τὰ ῥήματα ἐκείνων τῶν χρόνων οὐκ εἰσὶ κυρίως ²⁰ ῥήματα. Τὸ γὰρ γράψει τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἔσται ποτὲ ἐν τῷ γράφειν· καὶ τὸ γέγραφεν, ὅτι ἦν ποτὲ ἐν τῷ γράφειν. Λέγονται δὲ πτώσεις τοῦ ῥήματος τὰ τοιαῦτα, διότι ἀποκλίνουσι ταῦτα τρόπῳ τινὶ ἀπὸ τῆς ὀρθότητος τοῦ ῥήματος τοῦ ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ λαμβανομένου, ὡς περ καὶ αὐτὸς ὁ παρεληλυθὼς καὶ μέλλον χρόνος λέγεται περὶ τοῦ ἐνεστώτος, ²⁵ διότι περιπλέκονται αὐτὸν ἐκατέρωθεν, ὡς ἐν τοῖς Φυσικοῖς λέγεται, ὅτι ἐνεστώς ἐστὶν οὐ τὸ μὲν παρελήλυθε, τὸ δὲ μέλλει. Διὰ τοῦτο λέγονται πτώσεις ῥήματος καὶ πλάγια ῥήματα, ὅτι οὔτε κυρίως ἐνέργειαν σημαίνουσιν, οὔτε ἐν τῷ χρόνῳ τῷ ζητούμενῳ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν· διὰ τοῦτο καὶ τῷ σχηματισμῷ διαλλάττουσιν, μικρὸν παρεγκλίγοντα ἀπὸ ³⁰ τοῦ ῥήματος· σχηματισμὸς δὲ κατὰ τοὺς γραμματικούς λέγεται τελικὴ ἐξαλλαγὴ δίχα φθορᾶς τοῦ ὑποκειμένου.

Αὐτὰ μὲν οὖν.

Ἐνταῦθα συμπεραίνει τι συμπέρασμα, ἐν ᾧ δείκνυσι τὴν κοινωνίαν τῶν ῥημάτων πρὸς τὰ ὀνόματα, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον, τίθησι ³⁵

1 πῆ sic codd. 13 γὰρ avant ἐνέργεια add B 21-23 τὸ γὰρ γράψει — ἐν τῷ γράφειν en marge A, om BC 25 παρεληλυθὸς C

τὸν σκοπὸν αὐτοῦ· δεύτερον, φανεροῖ τὸ προκείμενον. Λέγει τοίνυν,
 f. 156^r πρῶτον, ὅτι | αὐτὰ τὰ ῥήματα, καθ' αὐτὰ λεγόμενα, εἰσὶν ὀνόματα, του-
 τέστι: σημαντικά τινος· λαμβάνει γὰρ ἐνταῦθα τὸ ὄνομα καθὸ δηλοῖ λέξιν
 τινὰ ἐπιτεθειμένην πρὸς τὸ σημαίνειν τι πρᾶγμα. Ἐπεὶ γοῦν καὶ τὸ
 5 ποιεῖν ἢ πάσχειν πρᾶγμα τί ἐστίν, ἐντεῦθεν ἔπετα: τὸ καὶ τὰ ῥήματα
 αὐτά, ἐφόσον ὀνομάζουσι, τουτέστι: σημαίνουσι τὴν ἐνέργειαν ἢ τὸ πάθος,
 περιλαμβάνεσθαι ἐν τοῖς ὀνόμασι κοινῶς λεγομένοις. Τὸ δὲ ὄνομα, καθὸ
 τοῦ ῥήματος διακρίνεται, σημαίνει τὸ πρᾶγμα ὑπὸ διωρισμένῳ τρόπῳ.
 Ὅτι δὲ τούτῳ τῷ τρόπῳ καλεῖ τὰ ῥήματα ὀνόματα, ἐδήλωσεν εἰπὼν ὅτι
 10 σημαίνει τι. Θεῖς τοίνυν τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, εἶτα καὶ ἀποδείκνυσι λέγων·
 „Ἰστησι γάρ,“ καὶ τὰ ἐξ ἧς. Εἶτα, ἵνα μὴ τις νομίσῃ, διὰ τὸ σημαί-
 νειν τὰ ῥήματα, εἶναι καὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους σημαντικά, καὶ τοῦτο
 προσδιορίζεται. Πρῶτον τοίνυν δείκνυσιν, ὅτι τὰ ῥήματά εἰσιν ὀνόματα
 ἕσον κατὰ τὸ σημαίνειν· προείρηται γὰρ ὅτι αἱ σημαντικά φωναὶ σημαί-
 15 νουσι καὶ δηλοῦσι τὸ νόημα εἰπουν τὸ ἐν ψυχῇ πάθημα· ὅθεν ἴδιον τῆς
 σημαντικῆς φωνῆς ἐστὶ τὸ σημαίνειν νοῦν τινὰ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀκούοντος,
 καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι τὸ ῥήμα ἐστὶ φωνὴ σημαντικὴ, προσ-
 λαμβάνει τοῦθ' ὅτι ὁ τὸ ῥήμα λέγων ἵστησι τὴν διάνοιαν τοῦ ἀκούοντος,
 ἐρίσας αὐτὴν πρὸς ἓν τι νόημα, τὸ διὰ τοῦ ῥήματος τικτόμενον ἐν αὐτῷ,
 20 ὃ δείκνυται διὰ τοῦ τὸν ἀκούσαντα ἐφηρεμῆσαι τῷ ῥήματι. Ἠρεμεῖ δὲ
 οὐχ ὡσπερ ἐν τῷ λόγῳ· ὁ γὰρ λόγος δουλεύει τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ νοῦ τοῦ
 συντιθέντος καὶ διαροῦντος· τὸ δὲ ῥήμα ἢ τὸ ὄνομα δουλεύει τῇ ἐνεργείᾳ
 τοῦ νοῦ, ἥτις ἐστὶν ἢ ἀπλῆ τοῦ πράγματος σύλληψις. Ὁ μὲν οὖν λόγου
 ἀκούσας ἐφηρεμεῖ τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας ἢ τοῦ ψεύδους· ὁ δὲ ῥήματος
 25 ἀκηκῶς ἐφηρεμεῖ τῇ ἀπλῇ νοήσει τοῦ πράγματος. Ὅθεν καὶ ἐπάγει·
 „Ἄλλ' εἰ ἐστίν, ἢ μή, οὐπω σημαίνει“· ἠρεμήσας γάρ, φησὶν, ὁ
 ἀκούων ἕσον πρὸς τὴν ἀπλῆν γνώσιν καὶ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ νοῦ
 ἐνέργειαν, ἔτι μετέωρός ἐστι κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ νοῦ ἐνέργειαν καὶ τὴν
 σύνθετον γνώσιν· οὐπω γάρ, φησί, σημαίνει τὸ ῥήμα κατὰ τρόπον συν-
 30 θέσεως ἢ διαρέσεως, ἐν ἣ τὸ ἀληθές ἐστὶ καὶ τὸ ψεῦδος. Δείκνυσι δὲ
 τοῦτο δι' ἐκείνων τῶν ῥημάτων ἃ μάλιστα δοκοῦσι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ
 f. 156^r ψεῦδος σημαίνειν, ἧ γοῦν διὰ τοῦ | εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ὧν οὐδέτερον
 σημαίνει τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ψεῦδος ἐν τῷ πράγματι, πολλῶ ἤττον τὰ
 ἄλλα. Ὅτι δὲ οὐδ' αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι δείκνυσι τὴν ἀλήθειαν
 35 καὶ τὸ ψεῦδος, ἀποδείκνυσιν ὁμοίως προσλαμβάνων τὴν πηγγὴν καὶ ἀρχὴν
 τοῦ εἶναι, αὐτὸ δηλονότι τὸ ὄν, περὶ οὗ λέγει, ὅτι οὐδέν ἐστίν· ὡς ὁ
 Ἀλέξανδρος ἐξηγεῖται, τουτέστιν ἐπίσης κατὰ τῶν δέκα γενῶν κατηγορού-
 μενον, οὐ σημαίνει φύσιν διωρισμένην, ἐὰν μὴ τι προστεθῇ. Ἄλλὰ τοῦτο,

εἰ καὶ ἀληθές ἐστιν, οὐ συμβάλλεται πρὸς τὸν παρόντα σκοπὸν· ὅθεν ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι τὸ ὄν οὐ σημαίνει φύσιν τινὸς πράγματος, ὡσπερ τὸ ἄνθρωπος ὄνομα ἢ τὸ σοφός, ἀλλὰ μόνον σημαίνει συζυγίαν τινά· ὅθεν ἐπάγει, ὅτι σημαίνει σύνθεσιν τινά, ἢ ἄνευ τῶν συγκειμένων οὐκ ἔστι νοῆσαι. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο καλῶς λέγεται. Εἰ γὰρ μόνον συζυγίαν 5 τινά καὶ σύνθεσιν τοιαύτην ἐστίμασιν, οὐτ' ἂν ὄνομα ἦν, οὔτε ῥῆμα, ἀλλ' ἦν ἂν μᾶλλον πρόθεσις ἢ σύνδεσμος. Ὅθεν δεῖ λέγειν, κατὰ τὸν Ἀμμώνιον, ὅτι αὐτὸ τὸ ὄν οὐδὲν ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν ἢ ψεῦδος· σημαίνει δὲ σύνθεσιν τινά, ἢ ἄνευ τῶν ἐσχάτων τῶν συγκειμένων οὐκ ἔστι νοῆσαι. Τὸ δὲ σημαίνειν οἱ μὲν γράφουσι μετὰ τῆς πρὸς προθέσεως· οἱ δὲ 10 μετὰ τῆς πρὸς, καὶ ἀμφότεροι ἔχουσι λόγον· προαναφωνεῖ γὰρ τινά σύνθεσιν, ἢ πρὸς τῇ εἰδήσῃ σημασίᾳ τοῦ ὀνόματος αἰνίττεται καὶ τινά σύνθεσιν, ἢ ἄνευ τῶν ἄκρων, τῶν συγκειμένων δηλονότι πρὸς τὴν τῆς ἀποφάνσεως συμπλοκήν, οὐκ ἔστιν ὠρισμένως καὶ ἐνεργείᾳ νοῆσαι. Καὶ ὅτε λέγει· „αὐτὸ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐστίν,“ οἱ μὲν νοοῦσι τὸ ὄν, οἱ δὲ τὸ εἶναι 15 καὶ μὴ εἶναι, οἱ δὲ τὸ ῥῆμα ἀπλῶς, καὶ πάντα ὁμοίως εἰσὶν ἀληθῆ. Καὶ τὸ ὄν γὰρ αὐτὸ καὶ τὸ ἔστι, καὶ πᾶν ῥῆμα τοιοῦτον, μόνον καὶ καθ' αὐτό, σημαίνει μὲν τι πρᾶγμα ὡς ὄνομα, καθὼς εἴρηται, πρὸς δὲ ἀλήθειαν ἢ ψεῦδος οὐδὲν σημαίνει. Εἰ δὲ καὶ σύνθεσιν τινά προσσημαίνει, ἀλλὰ τὴν σύνθεσιν ἐκείνην οὐκ ἔστιν ἄνευ τῶν συγκειμένων νοῆσαι, καὶ διὰ τοῦτο 20 οὐδὲ τὴν ἐκ τῆς συνθέσεως ἐπομένην ἀλήθειαν.

Ἐπαναλαβόντες τοίνυν τὸν τοῦ Φιλοσόφου σκοπὸν, συνάγομεν ὅτι τὰ ῥήματα αὐτὰ καθ' αὐτὰ σημαίνει μὲν τι, ὡσπερ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ ἀλήθειαν ἢ ψεῦδος οὐ σημαίνουσιν οὐ μᾶλλον ἢ ἐκεῖνα· τὸ γὰρ γράφει ἢ οὐ γράφει καθ' αὐτὸ οὐ σημείον ἐστὶ τοῦ | πράγματος, ἐν ᾧ δηλονότι f. 157 ἐστὶν ἢ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος· καὶ τί δεῖ λέγειν τὸ γράφει ἢ οὐ γράφει, οὐδ' αὐτὸ τὸ ἔστιν ἢ μὴ ἔστιν, εἰς ἃ διαλύονται πάντα τὰ ῥήματα, οἷον τὸ γράφει ταύτόν ἐστι τῷ γράφῳ ἐστίν, καὶ τὸ οὐ γράφει τῷ γράφῳ οὐκ ἔστιν; Καὶ τί δεῖ λέγειν περὶ τοῦ ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν; οὐδ' αὐτὸ τὸ ὄν, ὅθεν εἴληπται παρωνύμως τὸ εἶναι, 30 δύναται καθ' αὐτὸ σημαίνειν ἀλήθειαν· ἢ γὰρ ἀλήθειά ἐστὶν ἐν τῇ συνθέσει καὶ διαρέσει, ὡς εἴρηται, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ψεῦδος. Ταῦτα δὲ καθ' αὐτὰ καὶ μόνον τὰ ῥήματα, καὶ τὸ ἔστιν εἴπῃς, καὶ (ὃ πλέον ἐστὶ) τὸ ὄν, οὐδεμίαν σύνθεσιν ἐνεργείᾳ δηλοῦσιν· ὥστε οὐδὲ ἀλήθειαν, εἰ καὶ τινά τρόπον ταῦτα ἀκούοντες, συνεπινοοῦμεν καὶ τινά σύνθεσιν γίνεσθαι 35 δυναμένην ἀπ' αὐτῶν. Ἀλλὰ ταύτην τὴν σύνθεσιν, ὅτι μὲν δύναται εἶναι νοοῦμεν ἀπλῶς· τίς δ' ἂν εἴη, οὐ δυνάμεθα νοεῖν ἄνευ τῶν ἐσχάτων, ἐξ ὧν ἢ σύνθεσις γίνεται· ὥστε οὐδὲ ἀλήθειαν ἢ ψεῦδος νοεῖν ἐκ θατέρου μόνου τῶν ἐσχάτων δυνάμεθα.

Leçon IV.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ, ΠΕΡΙ ΛΟΓΟΥ.

Λόγος δέ ἐστὶ φωνή.

Διορισάμενος ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ῥήματος, ἔπειτα εἰσὶν ὀλιγαὶ ἀρχαὶ τῆς ἀποφάνσεως ὡς μέρη τυγχάνοντα αὐτῆς, νῦν διορίζεται περὶ τοῦ λόγου, ὅς ἐστιν εἰδικὴ ἀρχὴ τῆς ἀποφάνσεως ὡς γένος αὐτῆς. Καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον μὲν γὰρ ὀρίζεται τὸν λόγον, εἶτα ἐξηγεῖται τὸν ὄρισμόν αὐτοῦ. Καὶ περὶ τὸ δεύτερον αὐθις δύο ποιεῖ· πρῶτον γὰρ ἐξηγεῖται τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ὄρισμοῦ· δευτέρον, ἐξηγεῖται τὸ πρῶτον ἐν τῷ· „Ἔστι δὲ λόγος ἅπας μὲν.“ Ἐν δὲ τῷ πρῶτῳ δύο ποιεῖ· πρῶτον μὲν γὰρ ἐξηγεῖται τὸ μέρος ἐκεῖνο· δευτέρον, ἀποσκευάζεται τινὰ ἀπορίαν ἐν τῷ· „Ἄλλ' οὐχ ἢ τοῦ ἀνθρώπου συλλαβὴ μία.

Περὶ τὸ πρῶτον τοίνυν δεῖ θεωρεῖν, ὅτι ὁ Φιλόσοφος ἐν τῷ ὀρισμῷ τοῦ λόγου πρῶτον τίθησι ἔπειτα ἐστὶ κοινὸν τῷ λόγῳ πρὸς τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥήμα, καὶ τοῦτό ἐστὶ τὸ φωνή σημαντικὴ κατὰ συνθήκην· ἐν τισὶ δὲ λείπει τὸ κατὰ συνθήκην. Ταῦτα δὲ ἐν μὲν τῷ ὀρισμῷ τοῦ ῥήματος διὰ συντομίαν παρήκεν· ἐνταῦθα δὲ τέθεικεν διὰ τὸ τὴν σημασίαν τοῦ λόγου διαφέρειν τῆς σημασίας τοῦ ὀνόματος, ἢ τοῦ ῥήματος, διότι ἐκεῖνα μὲν σημαίνουσιν ἀπλοῦν νόημα, οὗτος δὲ σύνθετον. Δεύτερον δὲ τίθησιν ἐν τῷ ὅτι ὁ λόγος ἐκείνων διαφέρει, λέγων· „Ἦς τῶν μερῶν τι σημαντικόν ἐστὶ κεχωρισμένον.“ Εἶρηται γὰρ ἀνωτέρω, ὅτι τὸ μέρος τοῦ ὀνόματος, ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ ῥήματος, οὐ σημαίνει τι κεχωρισμένον, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐκ δύο μερῶν συγκείμενον. Οὐκ εἶπε δὲ ἐπισημασμένως· τί μέρος, ἀλλά· τί τῶν μερῶν, διότι διπλᾶ εἰσι τὰ τοῦ λόγου μέρη, τὰ μὲν πόρρω, δηλονότι τὰ γράμματα καὶ αἱ συλλαβαί, ἔπειτα οὐδὲν σημαίνουσι· τὰ δὲ προσεχῆ, οἷον αἱ λέξεις, καὶ ταῦτα σημαίνουσιν. Εἶπεν οὖν τί τῶν μερῶν, ἵνα διὰ ταύτης τῆς μεριστικῆς συντάξεως δηλώσῃ μὴ πᾶν τοῦ λόγου μέρος εἶναι σημαντικόν· ἢ τοῦτο εἶπε διὰ τὰς ἀρνήσεις καὶ τὰ ἄλλα συγκατηγορήματα, ἅτινα καθ' αὐτὰ οὐ σημαίνουσιν ἀπολελυμένον τι, ἀλλὰ μόνον σχέσιν ἐνὸς πρὸς ἕτερον.

Ἐπει δὲ τὰ πρότερα μέρη τοῦ ὄρισμοῦ, τυχόντα πρότερον ἐξηγήσεως, φανερά εἰσιν, ἐξηγεῖται νῦν τὸ ἔσχατον μέρος τοῦ ὄρισμοῦ, λέγων ὅτι τὰ μέρη τοῦ λόγου σημαίνουσι τι ὡς φάσις μόνον ἡγούσιν ὡς λέξις καὶ ὡς ἀπλή φωνή, ἀλλ' οὐχ ὡς κατάφασις, ἢ ἀπόφασις· καὶ τοῦτο φανεροὶ παραδείγματι. Ἐν τισὶ δὲ βιβλίοις λείπει τὸ ἀπόφασις. Εἰ γοῦν ἀληθῶς ἐλλείπει, δεῖ λέγειν, ὅτι διὰ τοῦτο παρέρχεται τῷ Ἀριστοτέλει, διότι ἢ ἀπό-

φασίς κατὰ τὴν φωνήν προστίθησιν τι τῇ ἀποφάσει· ὅθεν, εἰ τὸ μέρος τοῦ λόγου διὰ τὴν ἀπλότητα αὐτοῦ οὐ σημαίνει τι ὡς κατάφασίς, πολλῶν ἤττον σημαίνει ὡς ἀπόφασίς.

Ὡσαύτως καὶ ἐν οἷς βιβλίοις ἐλλείπει τὸ κατὰ συνθήκην, ὡς εἴρηται, δεῖ λέγειν, ὅτι παρεῖται ὡς φανερώτατον· ἐπειδὴ γὰρ τέθειται τοῦτο ἐν τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ῥήματι, ὁ λόγος δὲ σύγκειται ἐκ τούτων σημαίνοντων κατὰ συνθήκην, ἔκτανως φανερόν ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ λόγος σημαίνει κατὰ συνθήκην.

Δείξας τοίνυν ὅτι τὸ μέρος τοῦ λόγου σημαίνει ὡς φωνή, καὶ οὐχ ὡς κατάφασίς ἢ ἀπόφασίς, δεῖ εἶναι ἢ μὴ εἶναι ἴγουν ἀλήθειαν ἢ ψεῦδος ἐν τῷ πράγματι· (λέγω δὲ τοῦτο ἐνεργείᾳ· δύναμις γὰρ σημαίνει, ἐφόσον δύναται προστίθεσθαι τι οὗ τῇ προσθέσει γίνεται κατάφασίς ἢ ἀπόφασίς), γὰρ ἀποκλείει τινὰ ψευδῆ νοῦν, ὃν ἔμελλέ τις λαβεῖν ἐκ τῶν εἰρημένων. Ἐμελλε γὰρ τις νομίσει ὅτι, ἐὰν προστεθῆ μία συλλαβή, ποιεῖ κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν, καὶ τοῦτον τὸν νοῦν ἀναίρει. Ἄλλ' αὖτις ἢ ἐξηγήσεις, καίτοι ὑπὸ πολλῶν λεγομένη, οὐκ ἀρέσκει μοι, ἀλλὰ μάλλον δεῖ τοῦτο τὸ μέρος ἀναφέρεσθαι πρὸς ἐκεῖνο ὅπερ ἐκεῖτο ἔσχατον ἐν τῷ ὀρισμῷ, τὸ ἢς τῶν μερῶν τι σημαντικὸν κεχωρισμένον. Λέγω γὰρ ὅτι, ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ ὀρισμοῦ ἐξηγούμενος, ἐξηγεῖται διχῶς· πρῶτον μὲν ὅσον πρὸς τὸν τρόπον τῆς σημασίας, λέγων ὅτι σημαίνει ὡς φάσις καὶ οὐχ ὡς κατάφασίς· δεύτερον δὲ ὅσον πρὸς τὸ τι τῶν μερῶν. Ἐπεὶ γὰρ, ὡς καὶ πρότερον εἴρηται, τὸ μέρος τοῦ ὅλου ἐστὶ διπλοῦν, τότε προσεχὲς δηλονότι καὶ τὸ πόρρω, ἴγουν ὅπερ ἀμέσως ἔρχεται πρὸς τὴν τοῦ ὅλου σύστασιν, καὶ ὅπερ οὐκ ἀμέσως ἀλλ' ἔστι μέρος τοῦ μέρους, ἵνα μηδεὶς νομίσει σημαίνειν τὰ μέρη τοῦ λόγου κατὰ τὸ δεύτερον σημαίνον- 25 μενον, τουτέστι τὰς συλλαβάς καὶ τὰ γράμματα, ἐξ ὧν τὰ ἀρχοειδῆ τοῦ λόγου μέρη συντίθενται, τὸ ὄνομα δηλαδὴ καὶ τὸ ῥήμα, καὶ τοῦτο προσδιορίζεται, καὶ φησὶν ὅτι ἢ τοῦ ἀνθρώπου συλλαβὴ μία οὐ σημαίνει, ἀλλὰ φωνή ἐστὶ μόνον, ἴγουν φωνὴ ἀσίμαντος. Ἐἶτα, ἐπειδὴ τὰ μέρη τινῶν ὀνομάτων σημαίνουσιν ἀποκοπέντα κατὰ ἄλλην σημασίαν, ὡς ἐκ τοῦ μῦς τὸ υῖς ἀφαιρεθὲν σημαίνει τὸν χοῖρον, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ τοῦ συνθέτου ὀνόματος μέρη σημαίνουσιν, διορίζεται καὶ περὶ ἀμφοτέρων, καὶ φησὶν· ἐν μὲν τῷ λόγῳ τὰ τοῦ λόγου μέρη σημαίνουσιν, λέγω δὲ τὰ τοῦ λόγου συστατικά· οὐ γὰρ μόνον χωρισθέντα τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ λόγῳ σημαίνουσιν ἰδίαν τινὰ σημασίαν ἕκαστον· ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις ὀνόμασιν οὐχ οὕτως ἔχει· τὸ γὰρ υῖς ἐν τῷ μῦς οὐκ ἐστὶ σημαντικόν, εἰ καὶ καθ' αὐτὸ δύναται σημασίαν ἔχειν ἰδίαν· ἐν γὰρ τῷ μῦς, τουτέστι καθό ἐστι μέρος αὐτοῦ, φωνή ἐστὶ μόνον· ἐν δὲ τοῖς διπλοῖς σημαίνει μὲν τι τὸ μέρος, καὶ ταύτῃ διενίνοχε τοῦ μέρους τοῦ ἀπλοῦ ὀνόματος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ σημαίνει καθάπερ τὸ μέρος τοῦ λόγου. Τὸ μὲν γὰρ τῷ 40

λόγου μέρος σημαίνει καθ' ἑαυτὸ καὶ καθό ἐστι μέρος τοῦ λόγου· τὸ δὲ τοῦ συνθέτου ὀνόματος μέρος οὐ σημαίνει καθ' ἑαυτό, καθό ἐστι τούτου τοῦ ὀνόματος μέρος· ἐν γὰρ τῷ κάλλιππος τὸ ἴππος, εἰ καὶ δοκεῖ
 f. 158^r σημαίνειν καθ' αὐτό, ἀλλ' οὐδὲν σημαίνειν καθό ἐστι μέρος τοῦ ὀνόματος
 6 τούτου τοῦ κάλλιππος.*

Εἶτα ἐξελαύνει τινὰ πλάνην, ἃ δοκεῖ καὶ ἐξηγητικὸν εἶναι τοῦ μέρους τοῦ ὀρισμοῦ ἐκείνου τοῦ κατὰ συνθήκην, εἰ ἔστι προσκείμενον ἀληθῶς ἐν τῷ γράμματι. Ἐλεγον γὰρ τινες, ὅτι τὰ μέρη τοῦ λόγου καὶ ὁ λόγος εἰσὶ σημαντικά φύσει, ἀλλ' οὐ θέσει, καὶ ἐχρῶντο τοιούτῳ λόγῳ. Τῆς
 10 φυσικῆς δυνάμεως δεῖ εἶναι καὶ τὰ ὄργανα φυσικά διὰ τὸ τὴν φύσιν μὴ ἐλλείπειν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις· ἡ δὲ ἐρμηνευτικὴ δύναμις ἐστὶ φυσικὴ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τὰ ὄργανα ἄρα ταύτης εἰσὶ φυσικά· ὄργανον δὲ ταύτης ὁ λόγος ἐστίν, ἐπειδὴ διὰ τοῦ λόγου ἡ ἐρμηνευτικὴ δύναμις ἐρμηνεύει τὴν τοῦ νοῦ σύλληψιν· τοῦτο γὰρ φαμέν ὄργανον, ὅ· οὐ τὸ ἐνεργοῦν
 15 ἐνεργεῖ· ὁ λόγος ἄρα ἐστὶ τι φυσικόν, οὐκ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης συνθήκης εἴτουν ὀνοματοθεσίας σημαίνον, ἀλλὰ φυσικῶς· καὶ οὕτως ὁ λόγος εἰς Πλάτωνα ἀναφέρεται ἐν τῷ Κρατύλῳ καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ. Τούτῳ τίνυν τῷ λόγῳ ἀπαντῶν ὁ Φιλόσοφος, φησὶν ὅτι πᾶς λόγος ἐστὶ σημαντικός, οὐχ ὡς ὄργανον φυσικόν δηλονότι τῆς δυνάμεως· τὰ γὰρ ὄργανα τῆς
 20 ἐρμηνευτικῆς δυνάμεως ὁ πνεύμων ἐστὶ καὶ ὁ γαργαρεών, οἷς εἰδοποιεῖται ἡ φωνή, καὶ ἡ γλῶττα καὶ οἱ ὀδόντες καὶ τὰ χεῖλη, οἷς οἱ ἐγγράμματα καὶ ἔναρθροι ψόφοι διακρίνονται· ὁ δὲ λόγος καὶ τὰ τούτου μέρη εἰσὶν ὡσπερ ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως διὰ τῶν προειρημένων ὀργάνων, ὡσπερ καὶ ἡ κινητικὴ δύναμις χρῆται τοῖς φυσικοῖς ὀργάνοις, τοῖς βραχίσι
 25 δηλονότι καὶ ταῖς χερσίν, πρὸς τὸ ποιεῖν τὰ τεχνητὰ ἔργα· ὅθεν ὁ λόγος καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ οὐκ εἰσὶ πράγματα φυσικά, ἀλλὰ τεχνικά τινα ἀπο-

* A la marge inférieure dn f. 158^r de A se lit cette note, qu'omettent BC: Σημείωσον ὅτι καλῶς προσέθηκε τῷ ὀρισμῷ τοῦ λόγου τὸ τί τῶν μερῶν αὐτοῦ σημαίνειν κειωρισμένον ὡσπερ εἰδικὴν τινα διαφορὰν αὐτοῦ πρὸς τοῦνομα καὶ τὸ ῥῆμα· ἰδοὺ γὰρ τὸ ὄνομα, κἂν ἀπλοῖν εἴποις κἂν σύνθετον, ἦγον ἢ τὸ μῦς, ἢ τὸ ἐπακτροκέλης, ὅλον μὲν σημαίνει ὃ τί ποτε βούλεται σημαίνειν ἐκάτερον· ἀποκοπέων δὲ τῶν μερῶν αὐτοῦ, οὔτε τὸ ὅλον σημαίνει λοιπόν, οὔτε τὰ μέρη σημαίνουσιν ὅπερ ἐν τῷ ὅλῳ ἐσήμαιον· οὐδὲ γὰρ τὸ ὕς σημαίνει τι ἐν τῷ μῦς. Ἡ βέλτιον εἰπεῖν· ἐν μὲν τοῖς ἀπλοῖς ὀνόμασι τὰ μέρη, ἢ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, οὐδὲν σημαίνει· ἐν δὲ τοῖς συνθέτοις σημαίνουσι μὲν ἢ εἰσὶν ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ χωρὶς οὐ σημαίνουσιν τοῦτο ἐκεῖνο, ἀλλ' ἕτερόν τι· τὰ δὲ μέρη τοῦ λόγου καὶ ἐν αὐτῷ καὶ ἐξω αὐτοῦ ταῦτόν τι σημαίνουσιν.